

sant pere de rodes i les seves esglésies (I)

per
JOSEP CALZADA i OLIVERAS

ANTECEDENTS HISTÒRICS

Deixant de banda el que és pura tradició o llegenda sobre Sant Pere de Rodes i passant a la història, cal dir que ha estat Ramon d'Abadal qui ha fet una aportació científica important sobre els orígens de Sant Pere de Rodes. Aquesta aportació es troba, entre altres llocs, en el capítol titulat «La vida monàstica després de l'expulsió dels «sarraïns», que hom pot llegir en el primer volum de la seva important obra **Dels visigots als catalans**, pàgs. 365-376.

Els punts principals que ens interessin remarcar d'aquesta aportació d'Abadal, en referència a Sant Pere de Rodes, són les següents:

a) La renaixença monàstica carolíngia suposa un estat anterior, que no és altre que el d'una important vida monàstica en temps visigòtic.

b) Abadal ha insistit moltes vegades —es pot llegir a les seves obres reiteradament— que el fracàs de l'expedició de Carlemany a Saragossa, amb Roncesvalles, fou fatal per als monestirs visigòtics a casa nostra: pràcticament foren tots arrassats pels sarraïns.

c) Aquest estat de coses produí unes lluites implacables entre els afrancesats (partidaris del domini carolíngi), els independentistes, i els lleials a Còrdova. Sobre aquests temes també tenim avui l'aportació valuosa de Josep M.ª Salrach. Però el cas és que sembla que els monestirs foren nius d'afrancesats i, com a tals, perseguits i despoblats.

d) A la regió central i oriental del nostre país veiem que per aquests temps, és a dir, després de l'expedició a Saragossa, arribaren equips de monjos hispans fugitius. I nota Abadal que *no cal pas suposar que venen de molt llunyanes terres, sinó que procedeixen de la nostra mateixa regió cispirinenca, si bé evadint-se del sector controlat pels sarraïns i que per això s'anomenava «Hispania».*

És en aquest context històric configurat per Abadal que cal situar l'arribada, a terres del comtat de Peralada, del monjo hispà Atala, el qual, acompanyat d'Agobar, monjo sens dubte com ell, que més tard seria bisbe de Lió, i d'un sèquit, no sabem si gaire nombrós, de servents i homes lliures, venia «de partibus Hispanie», fugint de «la societat de la gent nefanda», que eren els moros.

Atala vingué a terres de Peralada, on intentà, i pel que surt en la documentació posterior, reeixí fins a cert punt, fer fundacions monàstiques. Hem de suposar que es degueren fer gradualment i, segons la font on bevé Abadal, Atala escollí els llocs «on trobà unes esglésies que havien estat fundades des de l'antigor, però havien estat destruïdes pels pagans». Aquesta font d'informació és el treball «El vell art dels carolíngis», pel seu autor Mühlbacher a **Monumenta Germanica Historica I**, l'any 1906, n.º 305.

Per Abadal, es tracta d'un assaig **premat**ur de fundació monàstica, en el qual l'abat Atala **fracassà**, veient-se obligat a traspasar el Pirineu, fundant, allà sí, el monestir de Sant Policarp de Rasés. És que a Septimània l'alliberació del jou dels sarraïns es feu ja l'any 759, i havia ja *transcorregut, doncs, un període de pau* suficient per parlar d'un renaixement monàstic. A més, Septimània tenia una barrera de protecció natural que era el Pirineu. En canvi, a les nostres terres hi havia encara una inseguretat a causa de les ràtzies morunes. Per això les autèntiques fundacions a casa nostra no es feren fins a la segona i tercera dècada del vuit-cents. Per tant, és cert que l'intent d'Atala fou un assaig prematur, com diu Abadal.

Al nostre entendre, cal matisar aquesta afirmació de Ramon d'Abadal.

Que el pensament d'Atala era fundar un autèntic monestir en terres empordaneses, és molt possible. I és evident que només començà aquesta obra aixecant unes petites cel·les monacals que havien de formar part d'aquesta casa central, però, segurament a causa de la inseguretat del país, Atala hagué de traspasar el Pirineu per a poder portar a terme el seu projecte fundant la casa religiosa de Sant Policarp de Rasés. En aquest sentit sol ja es pot parlar d'un fracàs d'Atala en terres empordaneses. I possiblement aquest és l'alcanc de l'afirmació de Ramon d'Abadal.

Però crec que es pot parlar d'un fracàs de major envergadura encara. Sabem que Atala deixà en marxa en aquestes terres, almenys les quatre cel·les: Sant Fructuós, on avui encara hi ha el poblet de la Vall de Santa Creu; Sant Joan, avui Sant Joan Sescloses, prop de Castelló d'Empúries, vora l'antic estany; de Sant Cebrià de Pineda, avui de difícil localització; i de Sant Pere, a la muntanya de Rodes. Aquestes cel·les, precisament per haver estat una fundació d'Atala, les consideraven seves els monjos de Rasés, però quan aquests se'n donaren compte ja la cort carolíngia les havia traspassades al monestir de Banyoles. Hi hagué un litigi òbviament entre les dues importants abadies, i Rasés fracassà en el seu intent de tenir-les al seu poder.

En aquest assumpte, però, hi havia una qüestió més fonda que la mera pertinència de les cel·les, i els autors això no ho han tractat gaire o gens. No fou pas sense una raó de fons que Lluís el Piadós, segons que sembla, atorgà ja les quatre cel·les al monestir de Banyoles.

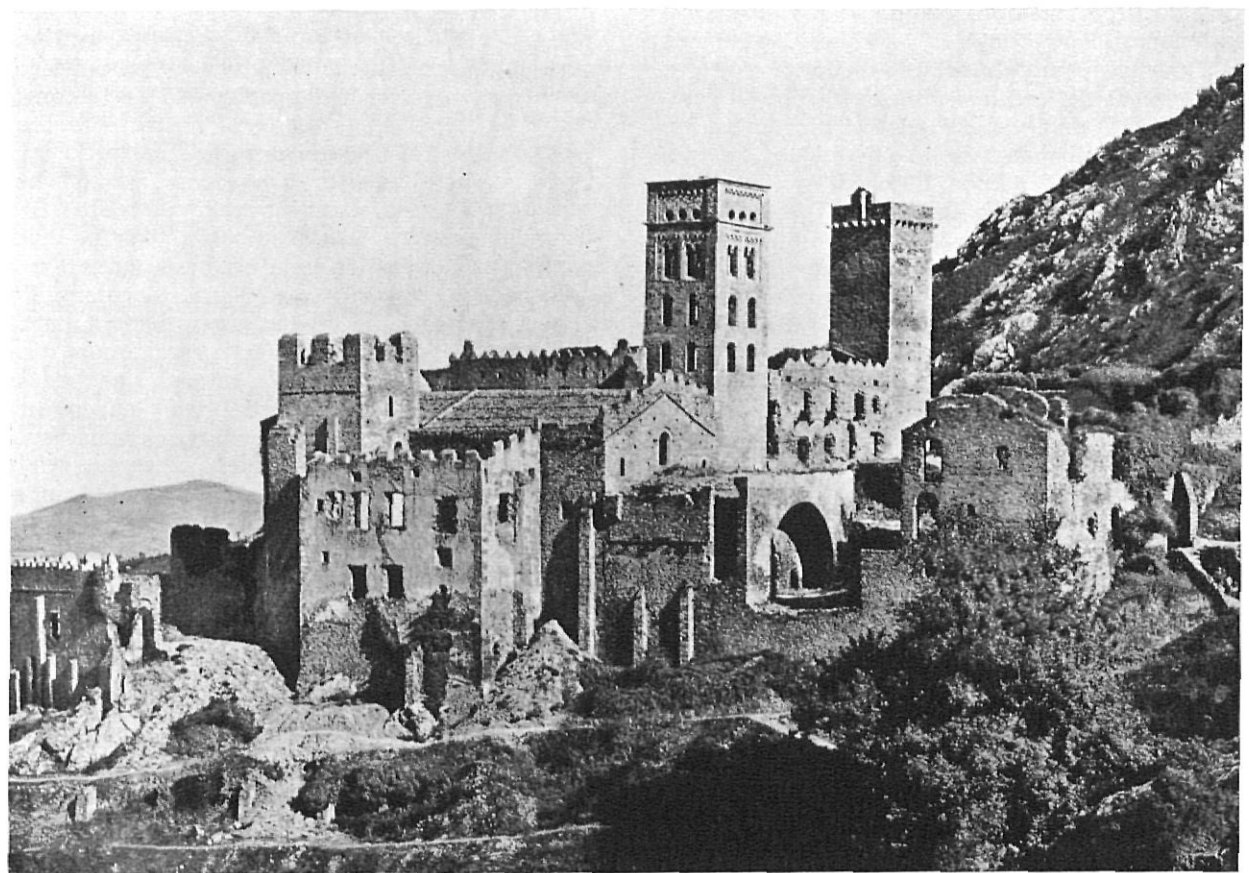
Crec que per la cort carolíngia la cosa era ben clara. Atala representava i Rasés segurament reivindicativa la permanència de l'antiga tradició visigòtica per a les seves fundacions. Però això era inadmissible pel rei carolíngi. No en va Carlemany, el seu pare, havia acabat amb el que s'ha anomenat «l'error hispànic», és

a dir, la qüestió doctrinal de l'adopció. I això implicava que inexorablement la litúrgia visigòtica havia d'ésser substituïda per la litúrgia franco-romana, i l'escriptura visigòtica ho havia d'ésser-ho per l'escriptura carolíngia. La qüestió contra Banyoles i Rasés, n'estic convençut, fou un episodi més d'aquesta influència cultural de l'Imperi i el Papat que tenien punts de total coincidència de política civil i religiosa. Tinc per molt probable, doncs, que aquest fou el fracàs de major envergadura de la gestió del monjo hispà Atala en terres empordaneses. Tot i això, però, crec també que cal valorar un aspecte positiu d'aquesta obra d'Atala a casa nostra. Al marge del seu pensament i de les seves reivindicacions, Atala havia deixat en marxa, segurament d'una manera precària, aquestes cel·les. De les quatre conegudes només una reeixí. Fou, però, la que més tard esdevindria el gran monestir de Sant Pere de Rodes. Però això sol, la permanència en la nostra història del monestir de Sant Pere de Rodes, pot obligar-nos a no mirar com un fracàs, almenys com un fracàs total, la gestió d'Atala en terres del pagus de Peralada.

Ara afegim encara a aquest quadre històric d'una antiquíssima fundació de cel·les monàstiques —no ens podem atrevir a donar-els-hi el nom de monestirs— en terres de Peralada ja a finals del segle VIII, que, segons el mateix Ramon d'Abadal, una característica d'aquestes fundacions és la d'haver estat establertes en terres ermes i abandonades. És lògic si tenim en compte que aquestes terres abundaven en aquella circumstància històrica, i a més podien ésser objecte del dret d'aprisió i apropiació, i així era molt important per a una fundació monàstica. Ara bé, això implicava que era necessari de la part del monarca, perquè es tractava de «terra regia», avui en diríem béns fiscals. I quan les circumstàncies no permetien acudir directament al rei, els comtes donaven l'autorització precisa, a reserva sempre d'obtenir el diploma reial, quan es presentés la primera ocasió, que confirmés l'apropiació legal.

I és ben lògica també la raó per la qual el lloc elegit per a aquestes fundacions fos el que reunís les millors condicions naturals. Sobretot es buscava l'aigua: ja són famoses les fonts de prop i fins del mateix interior dels monestirs, com és el cas de Sant Pere de Rodes. Però també es buscava el bosc per la fusta i la fullaca, com es buscava un planell per al cultiu d'una horta, etc.

Però sovint s'escollien llocs que pertanyien a antigues explotacions abandonades, o bé els que havien albergat una antiga institució religiosa o monacal. Aquest últim era el cas de les fundacions de l'abat Atala en terres empordaneses, com ja hem vist. Si hi havien viscut uns religiosos en temps anteriors és que aquests llocs

sant pere de rodes

Sant Pere de Rodes.

ja reunien les condicions naturals esmentades, i sobretot és que manta vegada s'hi trobaven encara temples i construccions antigues, malgrat fos en estat més o menys ruïnoses. Els moros podien haver derruït molts edificis religiosos, però no se n'emportaren pas les pedres, les quals facilitaven molt les construccions o reconstruccions posteriors.

És una llàstima que no poguem saber ni el nom ni el nombre d'aquestes fundacions de l'abat Atala en el comtat de Peralada. Però en la documentació posterior apareixerà que aquest són els antecedents històrics d'aquestes esglésies. I per nosaltres és força clar que, almenys algunes d'elles, havien estat ja construccions visigòtiques, més o menys ruïnoses. Passem ara, doncs, a ocupar-nos d'aquesta documentació.

DOCUMENTACIÓ ANTIGA

La documentació que ens interessa estudiar abarca només uns cent-cinquanta anys, concre-

tament des d'uns anys després d'haver-se fundat el monestir de Sant Esteve de Banyoles (822?) fins a l'any 974. D'aquesta documentació ja se n'han ocupat els historiadors de Sant Pere de Rodes, amb més o menys extensió. Recentment ho ha fet força extensament Joan Badia i Homs en la seva obra **L'Arquitectura medieval de l'Empordà**. No ens interessa, doncs, repetir ara el que aquests autors han dit. Seria perdre el temps.

Intentarem, doncs, fer uns comentaris que aquesta documentació ens suggereix i que no hàgim troba fets per altri. A més, i amb això sol ens donaríem per satisfets, pensem acabar aquestes suggerències o comentaris amb la publicació d'un document històric que considerem de gran interès i, que fins on ha arribat la nostra recerca, era fins avui inèdit. En realitat, doncs, la publicació d'aquest document serà una excepció al límit del 974 que ens hem fixat, ja que el document en qüestió és de l'any 1283.

Un primer lot de documentació, la primitiva, pertany als anys 822, 844 i 866.

L'onze de setembre del 822 l'abat Mercoral del monestir de Banyoles —era el segon abat del monestir, segons sembla acudí a Attigny, acompanyat del comte Ramló de Girona— Besalú, sollicitant de Lluís el Piadós el precepte d'immunitat i confirmació de les possessions del monestir. És també Ramon d'Abadal qui esmenta aquest primer diploma carolingi a favor del monestir de Banyoles, però no disposem de cap transcripció del document. Per això ignorem si entre les possessions del monestir s'esmentava cap cella monàstica del comtat de Peralada fundada per Atala i, en cas afirmatiu, quines són les cel·les esmentades.

Cal donar per perdut també fins avui, el precepte de Carles el Calb, atorgat l'any 844 a favor de l'abat Elies i del seu monestir de Sant Esteve de Banyoles. També en parla Abadal a **Els diplomes carolingis**, però tampoc no sabem si s'hi esmentaven les cel·les del comtat de Peralada. És molt possible.

Però l'existència del precepte obtingut per l'abat Elies consta clarament en un segon precepte de Carles el Calb a favor de l'abat Pere del monestir de Banyoles. Aquest precepte fou donat en el palau de Quieroy-sur-Oise el 21 de febrer del 866. El document fou transcrit per Pere de Marca (Marca Hispànica, apèndix 27).

La importància del document és que, a més de referir-se a un precepte anterior atorgat pel mateix Carles el Calb a l'abat Elies, ara l'abat Pere demana la confirmació, que li és atorgada, entre altres «cel·les que li pertanyen», de les dues que es troben «en el pagus de Peralada» i que s'anomenen «Sanctus Fructuosus et sanctus Johannes».

Amb aquesta documentació tothom ha dit que les cel·les monàstiques fundades per Atala en el comtat de Peralada passaren a ésser possessió del monestir de Banyoles. Però, en realitat, els preceptes reials s'aconseguien segurament per confirmar o «legalitzar» aquesta possessió que l'autoritat del comte Ermengard d'Empúries havia atorgat ja anteriorment els monjos banyolins.

Però no creiem que n'hi hagi prou amb això, i convé preguntar-se encara: ¿què havia passat? Si algú podia al·legar un dret sobre aquestes cel·les empordaneses era el monestir de Sant Policarp de Rasés. S'ha dit que Rasés era molt lluny d'aquestes terres del comtat de Peralada. Això pot ésser part de l'explicació, però no ho creiem ni suficient ni la part més important de l'assumpte, perquè no podem considerar tampoc que les cel·les empordaneses estiguessin molt a la vora de Banyoles, i no únicament en sentit físic, sinó sobretot en el sentit polític. Banyoles, en efecte, no pertanyia al comtat d'Empúries.

Al nostre entendre, la distància geogràfica pot explicar només que no hi hagué massa preocupació en prescindir de Rasés en aquest afer. És la part negativa del problema, i cal reconèixer-ne la importància. Però, al nostre entendre, l'aspecte positiu i la raó profunda del problema és la voluntat superior d'assegurar la regla benedictina per als nous monestirs catalans. Des del punt de vista reial o imperial fixar la regla per la qual devien regir-se els nous monestirs i cel·les monacals era un problema important. En aquest afer Lluís el Piadós era totalment partidari de la renovació o restauració monàstica realitzada per Benet d'Anià sota el signe de la regla de Benet de Núrsia. Cal tenir en compte que Benet d'Anià fou el mentor, el conseller i l'amic de Lluís el Piadós. En els preceptes reials a favor dels nous monestirs era gairebé indefectible alludir a la facultat d'elegir abat propi, però no s'oblidaven mai d'afegir-hi que l'abat acceptés regir el monestir «secundum regulam sancti Benedicti». Es tractava, en el fons, d'assegurar la unificació de la litúrgica romana, que es veia com un mitjà molt eficaç d'assolir la unificació política, i en això radicava la importància que els reis donaven a la implantació de la regla benedictina.

I això calia assegurar-ho també en les petites cel·les monacals espargides molt nombrosament pels racons de la nostra terra. I aquí entra la raó de la llunyania de Rasés. Era més pràctic integrar les cel·les monacals a un nou monestir de la nostra terra, mentre aquest es regís per la regla benedictina. I un dels primers monestirs que reunia aquestes condicions fou el de Sant Esteve de Banyoles. Així es fa constar explícitament en aquest document de Carles el Calb: «i en qualsevol moment que la divina pietat se n'emporti aquest abat (Pere) d'aquesta vida, els mateixos monjos puguin elegir-ne d'entre ells els que vulguin regir la congregació **«secundum regulam sancti Benedicti»**».

Però aquest segon precepte de Carles el Calb a favor del monestir de Banyoles, el que aconseguí l'abat Pere l'any 866, suggereix encara una altra qüestió. Efectivament, en aquest precepte l'abat només esmenta, entre altres cel·les que li pertanyen, «la cella situada en el pagus de Peralada que s'anomena sant Fructuós, amb la que s'anomena sant Joan».

Ara bé, això provoca necessàriament uns quants interrogants. ¿Per què només s'esmenten aquestes dues cel·les? ¿És que Atala només fundà aquestes dues, i en realitat l'any 866 el monestir de Banyoles no estava en possessió de cap més cella en terres de Peralada? Aquesta qüestió no l'hem vist plantejada en cap autor. No obstant, creiem que és ineludible plantejar-se aquests interrogants, els quals afecten l'antiguitat de la fundació del propi Sant Pere de Rodes. Per la nostra part, no gosaríem donar

una resposta taxativa a aquestes preguntes, tot i que el precepte reial parla d'**altres celles que li pertanyien** (al monestir de Banyoles).

I passem ara a una documentació que pertany encara al segle IX i que existeix a causa d'haver esclatat la disputa entre el monestir de Banyoles i el de Rasés sobre la possessió de les celles del comtat de Peralada.

És també Ramon d'Abadal qui a **Els diplomes carolingis** (pàg. 41-43 i 455) i a **Els primers comtes catalans** (pàg. 42) es refereix a notícies soltes i fragmentàries sobre l'assemblea celebrada el 870 a Attigny, on acudí l'abat Ansemund de Banyoles qui pogué presentar a favor seu tres documents: el de Lluís el Piadós i els dos de Carles el Calb. El resultat fou que el mateix Carles el Calb atorgà un nou precepte confirmatori a favor de l'abat i monestir de Banyoles.

El bisbe Teotari de Girona quedà encarregat de fer complir el lliurement de les celles a l'abadia de Banyoles. Però Teotari no féu aquest lliurament perquè dos monjos de Rasés acudiren a Girona portant una suposada carta del mateix rei Carles amb instruccions contràries.

I amb això arribem el 29 de maig del 878 amb un precepte del rei Lluís el Tartamut donat a Troyes on també acudí l'abat Ansemund del monestir de Banyoles i el bisbe Teotari. Hi estigué present també el papa Joan VIII per tractar-se de la celebració d'un concili, seguit de l'assemblea política. El document el trobem transcrit a **Espanya Sagrada** 45 pàg. 302-304, i d'ell en parlen Abadal a **Els diplomes carolingis** i a **Els primers comtes catalans**, pàg. 64, i també Josep M.ª Salrach a **El procés nacional de Catalunya**, 2 - pàg. 86.

La cosa més important, per a nosaltres, en aquest diploma, és que les celles del comtat de Peralada que es confirmen com a possessió del monestir de Banyoles —perquè el precepte del Tartamut fou totalment favorable a l'abat Ansemund— són: «la Cella que s'anomena Sant Joan, i una altra Cella que s'anomena Pineda, i la Cella de Sant Pere i de Sant Fruitós, amb totes les seves pertinències».

Ara, doncs, ja són quatre les celles emporitanes que reclama Ansemund de Banyoles. Però és la primera vegada que surt aquest nombre de quatre en la documentació coneguda. I també és la primera vegada que surt el nom de la «Cella Sancti Petri», és a dir, la cella que amb el pas del temps es convertirà en el gran monestir de Sant Pere de Rodés.

Aquest precepte donà lloc a la celebració del **mall** o assemblea judicial, reunit a Castelló d'Empúries pel comte emporità Sunyer II, a petició del bisbe Teotari de Girona. És que Teotari, per se-

gona vegada, havia estat encarregat en l'esmentada assemblea de Troyes de donar possessió a l'abat Ansemund de les discutides celles monacals del comtat de Peralada. Davant d'això Teotari, amb el temperament jurídic que el caracteritzava i amb el prestigi indiscutible de gran personalitat en la seva època, urgí la celebració del **mallum** i el presidí conjuntament amb el comte Delà agregat al seu germà Sunyer en el domini del Comtat emporità. L'assemblea, segons Abadal, se celebrà el 4 de juny del 879 (**Els primers comtes catalans**, pàg. 64), en canvi Villanueva que transcriu el document en el vol. 14, pàgs. 314-317 diu que es féu l'any 880. En realitat, el document porta la data: sis de les calendes de juliol del primer any de la mort del rei Lluís. I com que el Tartamut morí el 10 d'abril del 879, sembla que la data exacta seria el 26 de juny del 879, que és l'any que posa Abadal.

Però el que ens interessa d'aquesta sentència és que les celles del territori de Peralada, que també en el document s'anomena «pago Tolonense», són també quatre: «Sant Joan Baptista que és a tocar l'estany, i una altra cella, la de Pineda de Sant Cebrià, i una altra cella de Sant Fruitós, i la de Sant Pere».

Un interès del document radica a ésser la primera vegada que surten els quatre noms dels titulars d'aquestes celles, ja que no havia sortit anteriorment Sant Cebrià, el qual des d'ara sabem que era el nom de la cella de Pineda.

Però volem remarcar també que, a base d'aquesta documentació antiga, no podem parlar de cap importància especial de la cella de Sant Pere sobre les altres tres. Els esdeveniments posteriors han fet pensar a algun autor, concretament a Joan Badia, en una preeminència de la cella de Sant Pere, deguda segurament a un prestigi històric anterior que les altres celles no tenien. És possible, però que consti que en aquesta documentació escrita no apareix enlloc cap cosa semblant. Sant Pere apareix com una de les celles del comtat de Peralada que, com hem vist, ni és la primera en sortir cronològicament, ni tampoc no s'esmenta de manera especial o destacada. En aquesta mateixa sentència de **mallum** de Castelló la cella de Sant Pere s'esmenta en quart lloc és a dir, ocupa l'últim lloc, en canvi, en altres documents posteriors veurem que la primera cella que s'esmentarà serà la de Sant Pere. No cal donar, doncs, cap valor a l'ordre de citar-les. Però certament en aquesta documentació no hi veiem cap signe que ens parli d'un passat més prestigiós de la cella de Sant Pere. Repetim: l'evolució posterior pot fer pensar en una cosa semblant, però no veiem manera de deduir-ho d'aquesta documentació antiga.

Passem ara de pressa sobre una documentació que segueix a l'anterior, però que no té un interès especial per a nosaltres.

El rei Carles el Senzill, no sabem per quina raó, el 29 de maig del 899, confirma des de *Tours-sur-Marne*, a la *Seu de Girona*, i al bisbe *Servus Dei*, entre una llarga llista de possessions, «en el comtat de Peralada l'església de Sant Pere, i l'església de Sant Joan amb les terres, i l'església de Sant Fruitós amb les terres i vinyes, i Pineda amb les terres i vinyes» (Marca Hispànica, apèndix 54).

Si tenim en compte que en la mateixa ocasió el mateix monestir de Banyoles fou lliurat a la Seu de Narbona, no hi ha pas cap dubte que quelcom degué passar que nosaltres ignorem, i que a més a més és molt difícil d'explicar si tenim en compte les bones relacions de *Servus Dei* amb Narbona, amb el mateix monestir de Banyoles que li donà refugi, segons sembla, en la temporada atzarosa del bisbe intrús Erme-mir, i també amb el mateix Carles el Senzill.

Però la cosa fou passatgera, com ho demostra el fet que el mateix Carles el Senzill des d'Herstal, el 9 d'abril del 916, atorgava un precepte a favor del monestir de Banyoles i del seu abat Acfred donant la immunitat i confirmant-els-hi, entre altres possessions, les quatre celles del comtat de Peralada: *Sant Pere*, *Sant Joan*, *Pineda* i *Sant Fruitós*. El document es troba transcrit a *Espanya Sagrada*, 45, pàgs. 304-306. I també s'hi refereix Abadal a *Els diplomes carolingis*, pàg. 62, i *Els primers comtes catalans*, pàg. 263.

Creiem, doncs, que és clara una versatilització de la cort carolíngia, fent i desfent sense gens de serietat, disposant-ho tot, com diu Abadal, «per règia liberalitat».

I amb això arribem a la famosa donació del magnat Tassi a Sant Pere de Rodes, i sobre aquest fet sí que volem fer algun comentari o suggerència. Diguem de seguida, però, que el document transcrit es troba a Villanueva XV, pàgs. 230-232.

En primer lloc, cal dir un mot sobre la data de la donació. En el text es diu: «II Kalendas decembris anno IIII regnante Radulfo Rege», i Villanueva ja observà que es tracta d'una datació «singularíssima» perquè el regnat de Rodolf aquí no fou mai admés. Ara bé, es tracta del 30 de novembre, i Villanueva afegeix que és de l'any 925. Però Rodolf començà a regnar a la Borgonya, en competició amb Carles el Senzill, el 13 de juliol del 923. Per tant Villanueva no degué conèixer, com coneixem avui, aquesta data inicial del regnat de Rodolf, i per tant l'any fou el 926, com solen posar avui generalment els autors.

A més de contenir el document els noms dels pares, (*Helsendus* i *Levogoda*), les dues esposes (*Amalvigia*, difunta, i *Hibslanda*, vivent) i dels tres fills (*Sperandeo*, filla *Levogodo*, i *Hildesind*), una particularitat del mateix és que la donació o concessió important de terres i finques es fa al «monasterium» de Sant Pere que hi ha al **pagus de Peralada** i a la muntanya que es diu Rodes. La paraula «monasterium» pot fer pensar, i més d'un autor ho ha fet, que quan Tassi féu aquesta donació Sant Pere de Rodes era ja un monestir independent i, en aquest cas, amb abat propi. No creiem que la cosa sigui tan clara. Més aviat aquesta manera d'escriure la carta de donació ens descobreix la intenció de Tassi de convertir en monestir la cella monacal de Rodes, la qual en aquella època, segons diu Villanueva que ho trobà en dues escriptures, es governava per un «Prepòsit».

En tot cas, la voluntat de Tassi fou d'una eficàcia màxima, perquè des d'aquest moment cal parlar d'una preeminència total de Sant Pere de Rodes sobre les altres celles monacals i esglésies del territori. I hi hagué sort en això, perquè en aquest mateix 926 sobrevingué a les terres gironines la invasió del húngars, que arrasaren moltes esglésies, però en el comtat d'Empúries aquests invasors foren derrotats pel comte *Gaufred*. Qui sap si en lloc de parlar d'una antiga preponderància de la cella de Sant Pere, seria millor parlar d'un eclipse de les tres restants celles del pagus de Peralada!

Repetim-ho, doncs. La puixança de l'antiga i petita cella de Sant Pere de Rodes pogué començar a produir-se abans de la decisiva intervenció de Tassi, però d'això no en tenim constància. En canvi, des d'aquesta intervenció del magnat, la puixança és evident, com ho demostra la documentació i els fets posteriors.

Tant fou així que a Laon el 7 de juliol del 944 Lluís IV d'Ultramar, fill de Carles el Senzill, atorgà un diploma a «uns monjos del cenobi de Sant Pere, del comtat de Peralada, de la muntanya de Rodes». I aquest diploma fou d'una màxima transcendència per Sant Pere de Rodes, perquè era o bé l'atorgament, o bé el reconeixement de la independència del nou monestir. El document es troba transcrit a *Marca Hispànica*, Apèndix 79.

És evident que Tassi, quan acudí a l'emperador carolingi, tenia les coses ben lligades, perquè en el mateix document es fa constar el consentiment dels comtes *Suniofred* de *Besalú* i *Gaufred* d'Empúries. I sembla que fins i tot el propi bisbe de Girona *Gotmar II* acompanyà els monjos enviats per Tassi a Laon. El document no és ben clar sobre això, (aquest document és d'una redacció molt embollosa), però al menys del que no hi ha pas dubte és que en el document es fa constar l'assentiment de *Gotmar*. A

sant pere de rodes

Interior de l'església de Sant Pere de Rodes. (Arxiu fotogràfic del Museu de Sant Pere de Galligans.

més, en el document es fa referència a l'antiga disputa de Banyoles i Rasés, i per tant hi ha la voluntat clara d'acabar amb aquesta qüestió. De fet, Rasés ja havia claudicat; Banyoles, en canvi, no ho havia pas fet, i continuaria encara al·legant drets, però la cosa estava sentenciada des del moment que el bisbe de Girona, el comte d'Empúries i el mateix comte de Besalú es posaren a favor de la independència de Sant Pere de Rodes.

Aquestes dades sobre el diploma de Lluís d'Ultramar les han recollides, més o menys, tots els historiadors de Sant Pere de Rodes. Però nosaltres hi afegim que en el seu document l'autoritat reial no s'oblida de referir-se a la facultat que tindran els monjos d'eleger, entre ells, l'abat que «vulgui regir el monestir segons la regla de Sant Benet». Però cal fixar-se que aquesta facultat d'eleger abat es diu en el document que la tindran els monjos «quan la divina pietat s'emporti l'abat d'aquesta vida». Però no es diu pas que ja hi hagi abat, més aviat s'ha d'interpretar que no n'hi havia, perquè en cas contrari s'hauria posat el nom d'aquest abat en funcions,

com es fa sempre en documents anteriors i posteriors. Per tant, creiem que en aquest any 944 Hildesind no era encara abat de Sant Pere de Rodes. Però ho serà de seguida.

Sobre això creiem que cal dir les coses clares. D'acord amb la mentalitat de l'època, Sant Pere de Rodes des de la intervenció de Tassi s'havia convertit en una propietat del magnat empordanès, el qual hi posà d'abat, el primer abat, el seu fill petit Hildesind. I Abadal afegeix que «així Hildesind s'enfilà aviat per aquest camí al bisbat d'Elna», sense deixar, s'entén, el càrrec d'abat («Dels visigots als catalans», II, pàg. 13).

Documentalment, doncs, és clar que la puixança de Sant Pere de Rodes es degué a la intervenció decisiva de Tassi. Això és un fet clar. Parlar, en canvi, d'un passat gloriós o prestigiós més remot de Sant Pere de Rodes és pura suposició, a menys que aquesta suposició es vulgui fer entroncar amb tradicions o llegendes.

Finalment, cal subratllar que entre les possessions de Sant Pere de Rodes s'esmenten en

aquest document del 944 les esglésies de: Santa Maria de Roses, Sant Tomàs del mont Pení, Sant Joan vora l'estany de Castelló, i Sant Cebrià de Pineda.

Observi's que entre aquestes possessions no hi figura Sant Fruitós, però no tenim pas cap dubte que aquesta antiquíssima església també passà a ésser possessió de Sant Pere de Rodes. La seva omisió, doncs, s'ha d'atribuir a un oblit, o potser a una negligència de l'escribà.

Queda clar, doncs, que ara ja no es tracta d'una preeminència de Sant Pere de Rodes sobre tres celles monacals restants. Ara ja són cinc les esglésies que giren sota l'òrbita de Sant Pere de Rodes. I la cosa augmentaria encara i molt ràpidament.

De moment, sabem que només un any més tard, l'any 945, el mateix comte emporità Gaufréd —el document s'ha perdut, però el llegí Pujadas (*Crònica*, VII, pàg. 31)—, feu una important donació a Sant Pere de Rodes: un alou de Camallera, l'estany de Castelló amb el dret de pesca, diversos vilatges o llogarrets, i la meitat de Miralles. Una prova d'això es troba en un precepte posterior de Lluís d'Ultramar confirmant el dret de pesca a l'estany de Castelló (*Marca Hispànica*, Apèndix XCI).

No és estrany que Gaufréd donés el dret de pesca a l'estany de Castelló a Sant Pere de Rodes. En primer lloc, perquè la provisió de peix era una cosa molt important per a un monestir en auge. I en segon lloc, cal tenir en compte que Sant Pere de Rodes en aquesta època ja posseïa el domini sobre l'església de Sant Joan «vora l'estany de Castelló» i «totes les seves pertinències».

Però abans d'arribar al final que ens hem proposat, és necessari encara aturar-nos en l'anàlisi d'un altre document de Lluís d'Ultramar, aquest donat a Reims el tercer dia de les calendes d'octubre de l'any tretze del regnat de Lluís. És a dir, el 29 de setembre del 948. A Reims acudiren l'abat Acfred de Sant Esteve de Banyoles i el propi Tassi, del qual es diu que era «religiós profès vingut de les regions d'Hispania». El diploma, que es dona pròpiament a Hildesind, el qual segurament degué estar-hi present, diu que Tassi i Hildesind, abat de Rodes, han fet donació de béns seus —no és diu de quins béns es tracta— al monestir de Banyoles. Per la seva part, Acfred i el monestir de Banyoles reconeixen la independència del monestir de Sant Pere de Rodes. El rei confirma aquesta concòrdia, i la ratifica àmpliament.

Sobre aquest precepte del d'Ultramar ja no cal dir que és per Sant Pere de Rodes, una decisiva confirmació de la seva independència.

Però el que més ens interessa observar ara és que en aquest precepte del 948 s'esmenten,

com a possessions de Sant Pere de Rodes: l'església de Sant Baldiri del comtat de Peralada, i la basílica de Sant Fruitós, l'alou que es diu Solanes amb l'església de Sant Miquel vora el castell de Bertí, la cella de Sant Joan sobre l'estany de Castelló, amb la cella de Sant Cebrià que es diu Pineda, i l'església de Sant Genís del comtat de Girona en el lloc que es diu Pineda amb l'alou de Palol.

El document es troba a *Marca Hispànica*, Apèndix 83, si bé Pere de Marca el situa l'any 947. També s'hi refereix Abadal a **Els diplomes carolingis**, pàg. 229-231.

En aquest document, doncs, tornen a sortir les tres antigues celles de Sant Fruitós, Sant Joan i Sant Cebrià, que junt amb Sant Pere de la muntanya de Rodes havien estat objecte de litigi entre el monestir de Banyoles i el de Rasés. En el document del 944 ja hi hem trobat, a més, l'església de Santa Maria de Roses i la de Sant Tomàs del mont Pení. I ara, els monjos de Rodes ja posseïen també les esglésies de Sant Baldiri del comtat de Peralada, la de Sant Miquel de Solanes prop del castell de Bertí, i la de Sant Genís del comtat de Girona amb l'alou de Palol. Així, doncs, el nombre d'esglésies antigues, possessió de Sant Pere de Rodes, anava augmentant ràpidament.

Ja hem dit que aquest diploma del 948 s'expedí a favor de l'abat Hildesind. Era, doncs, una confirmació del fill petit de Tassi en el càrrec d'abat de Sant Pere de Rodes. La confirmació era evidentment necessària, perquè segurament fou Tassi qui li havia atorgat el càrrec, així per les bones. I amb això, que és el més important, es volgué dirimir definitivament la qüestió de Sant Pere de Rodes com a monestir independent, qüestió que segurament intentà fer reviuir l'abat Acfred de Banyoles, i la solució de la qual, segons els costums jurídics ja d'aquella època, segons es veu, —en tot el llarg de l'Edat Mitjana aquest costum serà llei— li valgué a l'Abat Acfred una compensació econòmica.

I amb això hem arribat a l'any-límit de la nostra recerca, el 974. En aquest any el comte Gaufréd d'Empúries féu una importantíssima donació al monestir de Sant Pere de Rodes.

L'adhesió de Gaufréd al monestir de Rodes ja s'havia manifestat, com hem vist, en diverses ocasions. Ell havia atorgat el seu consentiment a l'obra de Tassi l'any 944 obtenint de Lluís d'Ultramar la independència del monestir. Més tard, Gaufréd i el seu fill Sunyer, bisbe d'Elna, atorgaren a Hildesind i al seu monestir unes possessions i el dret de pesca a l'estany de Castelló. Això fou l'any 945. I encara el propi Gaufréd volgué que Hildesind obtingués de Lluís d'Ultramar la confirmació d'aquest dret de pesca, com així es féu l'any 953. Però més tard un tal Adalbert proçament s'oposà a aquest dret de pesca

del monestir. Això no ho hem d'estranyar. Fou no res més que un començament de les usurpacions dels béns del monestir a càrrec dels pròcers o poderosos, usurpacions que després esdevindran un mal endèmic. Doncs bé, Gaufred posà remei a l'assumpte, invocant la donació feta per ell mateix, invocant també la confirmació atorgada pel rei franc, i confirmant als monjos de Rodes aquest dret de pesca a l'estany de Castelló amb les seves adjacents: Uduagro, Foniliària i Savarto.

Aquesta última concessió del comte Gaufred a Sant Pere de Rodes es troba transcrita a Marca Hispànica. Apèndix CIX, i fou feta el 4 d'agost de l'any 968, si bé sobre aquesta data, concretament sobre l'any, hi podria haver-hi algun dubte. Resulta que és el primer de tots els documents que hem citat, en el qual la datació de l'any es fa de dues maneres. Primerament posa la datació de l'era cristiana dient que fou el 968, i a continuació posa la datació pel regnat de Lotari dient que és l'any XII del regnat d'aquest rei carolíngi. Ara bé, segons els nostres comptes, l'any dotze del regnat de Lotari fou el 966. La cosa no té massa importància, però hem volgut fer constar el nostre dubte.

Però l'adhesió del comte Gaufred al monestir de Sant Pere de Rodes es manifestà d'una manera més rellevant l'any 974 amb una donació de territori i d'esglésies que d'una manera particular interessaven al dit monestir, perquè aquesta abadia obtenia el domini sobre l'extens territori que, per dir-ho així, rodejava el cenobi des de les serres de Rodes fins a mar. Amb això Gaufred arrodoní l'obra de restauració i engrandiment que havia fet Tassi.

D'aquest document a nosaltres ens interessa ara dir que s'hi esmenten dues esglésies més que passaren al domini de Sant Pere de Rodes. Una és «*Exclesiam sancti Stephani*», de la qual es fa constar explícitament, perquè no hi hagués dubtes que està dintre el terme del territori que passa a domini del monestir de Rodes. L'altra és «*ipsum castrum quod dicunt Miralías simul cum ipsa Ecclesia sancti Petri qui ibidem est*», o sigui, que entre les donacions de Gaufred hi ha el castell de Miralles amb l'església de Sant Pere que hi ha allí mateix.

Però, a més d'aquestes dues esglésies determinades, a la part final del document es diu que Gaufred i el seu fill Sunyer bisbe donen a Sant Pere de Rodes «les esglésies que es troben i són fundades en aquests llocs, una de les quals es fundà en la vall de Taballera en honor de Sant Baldiri, màrtir de Crist, amb el títol de Sant Joan i els noms de les quals no ens hagim recordat d'escriure anteriorment».

Per tant en aquesta donació de Gaufred hi entraven algunes esglésies que no s'anomenen

específicament. ¿Quines eren aquestes esglésies? No és pas ben fàcil saber-les totes perquè a finals del segle X no eren pas poques les esglésies que es «fundaren» o que ja s'havien «fundat» força anteriorment.

De totes maneres, una d'aquestes esglésies que no hem trobat esmentades a la documentació anterior s'esmenta a la butlla del papa Benet VI que l'abat Hildesind obtingué a favor del seu monestir en el viatge que féu a Roma el mateix any 974, després de la donació de Gaufred. En aquest document pontifici es fa una enumeració molt detallada de les nombroses possessions de St. Pere de Rodes. I és en aquesta butlla papal que s'esmenta «*Eclesiam sancte crucis*». És possible, doncs, i així ho creiem, que aquesta antiga església de Santa Creu passés a domini de Sant Pere de Rodes per la donació de Gaufred. La transcripció d'aquest document pontifici es troba a Marca Hispànica, Apèndix CXVII.

Però a la butlla de Benet VI s'esmenta també «*Eclesiam sancti Vincentii que est in valle Lanciani*». Aquesta església de Sant Vicens de la vall de Llançà tampoc no l'havíem trobada en

Interior de l'església de Sant Pere de Rodes. (Arxiu fotogràfic del Museu de Sant Pere de Galligans)

la documentació anterior, i també creiem que era una de les que en la donació de Gaufred es diu que «no ens hàgim recordat d'escriure el nom».

I encara en la butlla del papa Benet VI s'esmenten disset esglésies, algunes de les quals pertanyen a llocs o viles molt llunyanes de Sant Pere de Rodes. Bé tenia raó, doncs, Abadal quan digué que la gestió de l'abat Hildesind fou de tal eficàcia que ja en vida d'ell Sant Pere de Rodes havia esdevingut un dels monestirs més importants de Catalunya.

Així, doncs, limitant-nos a les esglésies que fins a la donació de Gaufred eren possessió de Sant Pere de Rodes, resulta que el seu nombre és de catorze, i la seva identificació no ofereix massa dificultat, exceptuant-ne dues o tres.

Per ordre cronològic d'aparició en la documentació, les dues primeres són Sant Fruitós i Sant Joan, d'identificació fàcil. La primera és **Sant Fruitós de la Vall de Santa Creu**. Avui encara existeix aquest poblet, que és el més a la vora de Sant Pere de Rodes. El temple actual, no obstant, és una construcció del segle XVI-XVII, però la gent del país continuen anomenant-la amb el seu nom de Sant Fruitós. Està situat al nord-est del terme municipal de Port de la Selva, però abans ho havia estat de la parròquia de Santa Creu de Rodes.

La segona és **Sant Joan Sescloses**. La precisió documental de «vora o sobre» «estany de Castelló», és ben clara. El seu nom també ha quedat vigent fins als nostres dies, doncs que, si bé pertany avui al municipi de Vilanova de la Muga, eclesiàsticament és una ermita agregada a la parroquia de Castelló d'Empúries.

Segueixen, per ordre cronològic d'aparició documental, les antigues celles de Sant Pere i de Sant Cebrià de Pineda. La primera és el mateix **Sant Pere Rodes**, les restes de la qual avui són molt visitades. Sobre la cronologia d'aquestes restes hi ha hagut discrepància de criteris. Des dels que parlen del segle VII fins als que les daten del segle XII, n'hi ha per tots els gustos. Per la nostra modesta opinió, les restes més antigues que avui es poden veure a Sant Pere de Rodes pertanyen a l'església que aixecaren Tassi i Hildesind. Però tenim la convicció que si es poguessin fer excavacions en el subsòl apareixerien restes de l'antiga cella monacal, molt anterior per tant al segle X.

La segona és **Sant Cebrià de Pineda**, de difícil identificació per no haver perdurat aquesta denominació. Joan Badia ofereix la possibilitat, amb totes les reserves, d'identificar-la amb les ruïnes, o part d'elles, de la **Casa Cremada**, del terme de Roses. L'opinió de Badia cal tenir-la en compte, perquè es basa en una extensa anàlisi per la via d'exclusió.

Segueix en la documentació l'aparició de **Santa Maria de Roses** i **Sant Tomàs de Pení**. La seva identificació és òbvia, perquè la mateixa documentació els especifica amb la seva denominació pròpia. Però cal dir que amb tota seguretat el domini de Sant Pere de Rodes sobre aquestes dues esglésies fou efímer.

Santa Maria de Roses, ja hem vist que l'any 943, en el precepte de Lluís d'Ultramar, apareix entre les possessions de Sant Pere de Rodes, però no sabem per quina causa degué ésser destruïda, ja que documentalment consta la seva reconstrucció, a mitjà segle X, i el mateix comte Gaufred, segons Monsalvatje, li atorgà la independència com a monestir, si bé Monsalvatje diu que no pogué veure l'acta fundacional, però que ho troba en el «Catálogo de las escrituras de los monasterios de Amer y de Rosas». I si tenim en compte que en la donació que el propi comte Gaufred féu a aquest monestir benedictí de Roses l'any 976 es parla de l'existència anterior d'un antic cenobi de Roses amb la doble advocació de Santa Maria i Sant Salvador, junt amb un altre cenobi de Sant Miquel, els quals foren destruïts pels serraïns, hem de concloure que fou només en aquest interludi de temps que hi hagué entre l'existència de les dues institucions monacals de Santa Maria de Roses, que s'aixecà en aquest lloc l'església que fou una possessió de Sant Pere de Rodes.

Sant Tomàs de mont Pení també ofereix unes característiques semblants al cas de Santa Maria de Roses pel que fa a la seva pertinència al monestir de Sant Pere de Rodes. També surt en el document del 943, però segurament en el mateix segle X, o el més tard en el segle XI, passà a domini de Sant Esteve de Banyoles, que probablement ja l'havia posseït anteriorment. De fet, en la butlla del papa Benet VI ja no s'esmenten ni Roses ni Sant Tomàs de Pení. Per a Joan Badia les ruïnes de l'església de Sant Tomàs de Pení cal identificar-les amb les restes actuals de **Puig Alt**, del terme de Roses, i a base d'aquestes ruïnes Badia s'arrisca a fer-ne una reconstrucció possible. I tot això ens porta a pensar que Sant Tomàs de Pení pogué ésser una més de les celles monàstiques del nostre Empordà en època molt reculada del renaixement monàstic.

Segueixen per ordre cronològic tres esglésies més. L'any 948 les hem trobat esmentades d'aquesta manera: «Sant Baldiri del comtat de Peralada», «l'alou que es diu Solanes amb l'Església de Sant Miquel prop del castell de Bertí», i «l'Església de Sant Genís del comtat de Girona en el lloc que es diu Pineda amb l'alou de Palol».

La de Sant Baldiri del comtat de Peralada és sens dubte **Sant Baldiri de Taballera**, segons consta explícitament en la donació de Gaufred del 974, on es diu que aquesta església estava

Santa Helena, prop Sant Pere de Rodes. (Foto Pere Català i Roca)

dedicada també a Sant Joan com una segona advocació. Avui és una església ruïnosa, i fou una antiga sufragània de Santa Creu de Rodes, fins que l'any 1572 totes dues i, segons sembla també la de Sant Fruitós de la Vall de Santa Creu, foren agregades a la parròquia de la Selva de Mar.

La segona església esmentada és clar que es tracta de **Sant Miquel de Solans**, prop del castell de Rocabertí, i que avui és l'ermita de Santa Llúcia situada al nord-est de la Jonquera. Aquesta església de Sant Miquel de Solans fou molt de temps, junt amb Santa Maria d'Agullana, església parroquial de la Jonquera, fins que fou creada la parròquia de la Jonquera el 7 de juliol del 1362 pel bisbe de Girona Berenguer de Cruïlles.

I encara en el mateix document hi hem trobat l'església de Sant Genís. Sobre aquesta església creiem que no hi ha pas dubte que es tracta de **Sant Genís de Fluvià**. L'única dificultat

pot ésser que el document la situa «in comitatu Gerundense», pero la cita «en el lloc que es diu Pineda amb l'alou de Palol» és molt reveladora i no deixa lloc a dubtes. Per altra part, el nom de Sant Genís ha perdurat en aquest lloc i la seva pertinència a Sant Pere de Rodes també perdurà en la documentació posterior. Fins i tot, sembla que també es tractava d'una cella monacal primitiva.

Aquesta església de Sant Genís també s'esmenta en la butlla del papa Benet VI amb aquestes precisions: «Al comtat de Girona... la Villa de Palol amb l'església de Sant Genís». D'això deduïm que el lloc de Palol de Fluvià pertanyia efectivament en el segle X al comtat de Girona, el qual des de Figueres, que també ho era amb el nom de Tapioles, seguia el traçat de l'antiga via romana.

I abans de passar més endavant cal dir que l'any 974, en la butlla del papa Benet VI s'enumera entre les possessions de Sant Pere de Ro-

des una església que s'anomena també «Ecclesia Sancti genesii», sense més precisions. Però si tenim en compte que aquesta església de Sant Genís s'esmenta a continuació de l'església de de Llançà, i que abans, copiant-ho evidentment de la donació de Gaufred, es parla del «coll de Sant Genís», del «port de Sant Genís», del «rederix de Sant Genís» i del «Sobrantllo de Sant Genís», creiem que no va pas del tot equivocat Joan Badia quan diu que «amb moltes possibilitats» aquesta església de Sant Genís es pot identificar amb l'**Església del Terrer**, situada al nord-est del poblat de la Valleta, del terme de Llançà. Aquí la dificultat radica també en el fet que l'advocació d'aquesta església, o sigui el nom de Sant Genís, no ha perdurat, és desconegut. Tothom la coneix només amb el nom d'església del Terrer.

Resumint, creiem que aquesta església de Sant Genís pot molt ben ésser l'església del Terrer, com li plau a Joan Badia. Però aquesta església no és la del precepte de Lluís Ultramar de l'any 948, que és la primera església amb el nom de Sant Genís que figura entre les possessions de Sant Pere de Rodes, i que, com hem vist, és la de Palol de Fluvià. És fàcil que es produeixi alguna confusió amb això. I fins sospitem que Monsalvatje caigué totalment en aquesta confusió quan digué que l'església de Sant Genís de Girona, la que estava situada a la Plaça de la Catedral, figura com a possessió de Sant Pere de Rodes l'any 974 en la butlla del papa Benet VI (**Notícies històriques** 17, pàg. 90).

I amb això arribem ja a dues esglésies més que surten en la donació de Gaufred del 974. Una s'esmenta amb el nom de Sant Esteve, sense més precisió. L'altra, en canvi, s'especifica així: «*ipsum castrum quod dicunt Miralias simul cum ipsa Ecclesia sancti Petri qui ibidem est*».

La identificació és fàcil. Es tracta primerament de **Sant Esteve de la Selva de Mar**, de la qual es diu en la butlla de Benet VI que és «en la vall de Subtiratlló». Aquesta església es trobava on avui hi ha l'ermita de Sant Sebastià de la Selva de Mar, en el veïnat d'aquest nom. En aquest lloc, doncs, estigué la parroquial de Sant Esteve, la qual, sempre amb la mateixa advocació, s'emplaçà, més tard, al bell mig de la població. Antigament se'n deia també **Sant Esteve «de Mata de Silva»**.

L'altra església, com es precisa en el mateix document, és **Sant Pere del castell de Miralles**. El castell i l'església s'aixecaven a la Roca Miralles, turó que avui més aviat es coneix amb el nom de Roca Pujolar. Es troba al nord-est del terme de Vilajuïga. Però ni del castell ni de l'església edificats al punt més alt del turó, no se'n conserva gairebé res.

Finalment, és en la butlla de Benet VI que, entre les possessions de Sant Pere de Rodes, surten: «*Ecclesiam sancta crucis*» i «*Ecclesiam sancti Vicentii quae est in valle Lanciani*».

Aquí també la identificació és fàcil. La primera és l'antiga i important parroquial de **Santa Creu de Rodes**, situada en el mateix planell del monestir de Sant Pere de Rodes, i que més tard i fins avui és coneguda amb el nom d'església de Santa Helena. El pas del nom de Santa Creu al de Santa Helena és històricament tan explorable que no cal insistir-hi. Avui encara els visitants de Sant Pere de Rodes poden veure els interessants elements que han quedat d'una primitiva estructura d'aquesta església.

Ja no cal dir que la segona església esmentada és **Sant Vicenç de Llançà**. D'aquesta vella església podem saber-ne la situació, perquè avui es coneix popularment amb el nom d'**Església d'Amunt**. Es tracta de la parroquial de la vila marítima de Llançà, de la qual avui no en queda res. Degué ésser substituïda en el segle XI per una de més gran, com ocorregué en tants llocs. Però també li sobrevingué la fi aquesta església romànica, perquè l'església de Sant Vicenç de Llançà avui és un edifici del segle XVIII.

Aquestes són les antigues esglésies de Sant Pere de Rodes. Ja hem vist que el nombre de les possessions de Sant Pere de Rodes augmentà molt ràpidament, i per tant també foren moltes més les esglésies que passaren al domini del famós monestir empordanès. Cal tenir en compte que la protecció del comte Gaufred d'Empúries continuà fins a l'any 991, és a dir, fins a la seva mort. Al nostre entendre, la puixança ràpida del monestir de Sant Pere de Rodes s'explica, en gran part, per dues circumstàncies convergents: la llarga durada del pontificat de l'abat Hildesind i els seixanta anys de regnat de Gaufred en el comtat d'Empúries.

I abans de cloure aquest capítol de la documentació antiga, cal afegir que a ningú no deu estranyar que en aquesta llista d'esglésies de Sant Pere de Rodes no hi figuri l'església de Sant Salvador del castell de Verdura que hi ha a tan poca distància i al cim mateix del monestir de Rodes. L'explicació és ben senzilla. Entre les donacions de Gaufred del 974 a Sant Pere de Rodes hi consta «*ipsum castrum quod dicunt Verdaria*». Gaufred, doncs, féu donació del castell de Verdura, i no es parla de l'església de Sant Salvador perquè amb tota seguretat el castell no devia tenir església en el segle X, i sembla que fou a la primera meitat del segle XI que s'aixecà l'església de Sant Salvador. Això explica també que fins al segle XIII el castell sempre surt a la documentació amb el nom de Verdura. És a partir del segle XIII que es comença a parlar del «castell de Sant Salvador», o també del «castell de Sant Salvador de Verdura». (Continuarà).

BIBLIOGRAFIA

- PERE DE MARCA. — «Marca Hispànica» 1688.
 VILLANUEVA. — «Viaje literario...». XIII-XVI-XV. 1850-1851.
 A. MERINO - J. DE LA CANAL. — «Espanya Sagrada», 43-1819.
 F. MONSALVATJE. — «Noticias històriques». XI-XII-XIV.
 J. PUIG i CADAVALCH. — «L'arquitectura romànica a Catalunya». 1909-1911-1918.
 A. ROVIRA i VIRGILI. — «Història Nacional de Catalunya». III-1924.
 J. BOTET i SISÓ. — «La Província de Gerona. Geografia General de Catalunya». 1911.
 — «Cartoral de Carlemany». 1905.
 JERONI PUJADAS. — «Crònica universal del Principado de Cataluña». 1829-1832. (Escrita a començaments del segle XVII).
 J. PELLA i FORGAS. — «Historia del Ampurdán». 1883.
 A. DE SIMÓN PONTERO. — «Descripción del Real Monasterio de San Pedro de Roda». 1752.
 J. CASADES i GRANOTXES. — «Excursió al monestir de Sant Pere de Roda». A.C.E.C. 1879.
 LLUÍS MARIA VIDAL. — «Excursió a Cadaqués i Sant Pere de Roda». B.C.E.C. 1898.
 ANTONI DE FALGUERA. — «Monestir de Sant Pere de Roda». B.E.E.C. 1905.
 C. BARRAQUER. — «Las casas de los religiosos en Cataluña durante el primer tercio del siglo XIX». 1906.
 — «Los religiosos en Cataluña durante la primera mitad del siglo XIX». 1918.
 RAMON D'ABADAL. — «Els diplomes carolingis». 1926-1950.
 — «Els primers comtes catalans». 1961.
 — «L'abat Oliva, bisbe de Vic, i la seva època». 1962.
 — «Dels visigots als catalans». 1969.
 S. SOBREQÜES i VIDAL. — «Els barons de Catalunya». 1957.
 F. MIQUEL i ROSELL. — «Liber Feudorum Major» (reconstitució i edició del cartoral reial). 1945-1947.
 J. SUBÍAS i GALTER. — «Sant Pere de Roda». 1948.
 ANTONI PAPELL. — «Sant Pere de Roda». 1930.
 PELAYO NEGRE i PASTELL. — «Dos importantes documentos del conde de Ampurias, Poncio I». E.I.E.G. 1960.
 — «Origen del monestir de Sant Pere de Roda. Llegendes i Història». I Colloqui d'Història del Monaquisme català. 1966.
 ANSCARI MUNDÓ. — «Les inscripcions de Tassi i d'Hildessind de Sant Pere de Rodes segons Marca i Pujades». 1965.
 ANTONI PLADEVALL. — «Gran Enciclopèdia Catalana» 13-1979.
 — «Els monestirs catalans». 1968.
 PERE CATALÀ, JOSEP M. OLIVER, MIQUEL BRASI. — «Castells Catalans II». 1969.
 JOSEP M. SALRACH. — «El procés de formació nacional de Catalunya». 1978.
 JOAN AINAUD DE LASARTE. — «Notas sobre iglesias prerrománicas». Anales y Boletín de los Museos de Arte de Barcelona.
 JOAQUIM GUITERT i FONTSERÉ. — «Cadaqués, su iglesia y su altar mayor» (amb la col·laboració de Josep Rahola i Sastre). 1954
 JOSEP RAHOLA i SASTRE. — «Cadaqués en la Edad Media». Revista de Gerona 14 (1961). 18 (1962). 33 (1965). 38 (1967). 54 (1971).
 — «Cadaqués en el siglo XVIII». Revista de Gerona 25 (1963).
 JOAQUIM PLA i CARGOL. — «La Província de Gerona». 1946.
 JOSEP RIUS i SERRA. — «Rationes Decimarum Hispaniæ I». (Transcripció, edició i índexs). 1946.
 JOSEP M. PONS GURI. — «Nomenclátors de la diòcesis gerundense en el siglo XIV». A. I. E. G. 1964-65.
 A. DEULOFEU. — «L'Empordà, bressol de l'art romànic». 1961.
 MIQUEL OLIVA i PRAT. — «Noticias sobre iglesias prerrománicas gerundenses». Revista de Gerona, 20-1962.
 Catalogne romane 2. — Prefaci de Joan Ainaud de Lasarte i col·laboració d'Eduard Junyent.
 JOAN BADIA i HOMS. — «Aportacions a l'estudi del pre romànic empordanès». Revista de Gerona. 1975-76.
 — «L'arquitectura medieval de l'Empordà II». B. 1981
 F. DE ZAMORA. — «Diario de los viajes hechos en Cataluña». 1973.
 EDUARD JUNYENT. — «Catalunya romànica». Arquit. segle XI. 1975.
 — «Catalunya romànica». Arquit. segle XII. 1976.
 MIQUEL COLL i ALENTORN. — «Pujades, Jeroni». (Gran Enciclopèdia Catalana). Vol. 12. Arxiu parroquial de Cadaqués.

sant pere de rodes